

Marek Fields

Poliittisia viestejä kulttuurin vaalimisen ohessa:
Yhdysvaltojen lyhytelokuvatoiminta Suomessa
1948–1970

Political Messages Embedded in Cultural Promotion: The United States' Short Film Operations in Finland, 1948–1970

Tarkastelen artikkelissani Yhdysvaltojen lyhytelokuvatoimintojen pääasiallisia tavoitteita ja toteutusmahdollisuuksia Suomessa kylmän sodan alkuvuosikymmeninä. Tarkemmin sanottuna osoitan, kuinka merkittävä rooli elokuvatoiminnolla oli osana Yhdysvaltojen tiedotus- ja kulttuurioperaatioita. Elokuvia esitettiin Suomessa runsaasti koko tarkastelujakson ajan, ja amerikkalaiset onnistuivat tavoittamaan tärkeimmät kohdeyleisönsä, kuten työväenryhmät ja opiskelijat, osittain paikallisten organisaatioiden avustuksella. Suurin osa Suomessa esitetyistä elokuvista esitteli amerikkalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa sekä maassa tehtyjä tieteellisiä innovaatioita suhteellisen neutraalisti, mutta poliittisissa elokuvissa painotettiin suoraviivaisemmin Yhdysvaltojen roolia demokraattisen maailman johtajana ja välitettiin myös kommunisminvastaista sanomaa. Vaikka neuvostovastaisiksi tulkitut viestit jäivät väliä suomalaisten viranomaisten sensuroimiksi, amerikkalaiset pystyivät etenkin 1960-luvulla elokuviensa avulla välittämään täällä arkaluonteiseksi koettuja poliittisia viestejä usein tehokkaammin kuin sanomalehtien tai television kautta. Artikkelin lähdeaineiston muodostavat Yhdysvaltojen valtiollisten elinten asiakirjat sekä nimenomaisesti Suomessa esitetyt amerikkalaiselokuvat. Käytetyssä tutkimusmenetelmässä yhdistyvätkin historian tutkimukselle ominainen tapahtumien kriittinen tarkastelu ja analysointi sekä elokuvien välittämien keskeisten sanomien tunnistaminen.

Asiasanat: Yhdysvallat, elokuvat, kylmä sota, poliittinen propaganda, kulttuuridiplomatia

This article examines the United States' short film operations in Finland during the early decades of the Cold War. It focuses on the operations' main objectives and execution in Finland's exceptional environment. The main emphasis lies on films of a political nature. The primary research sources consist of documents produced by American governmental agencies and American films screened specifically in Finland. The research method combines a critical examination of past events and a recognition of the observed films' essential messages.

The article reveals that film operations formed an essential part of American informational and cultural operations in Finland. A large number of films were shown to audiences throughout the study period, and the Americans were successful at reaching their target audiences. Most of the screened films presented American society in somewhat neutral fashion, but the more political ones placed a more direct emphasis on the role of the US as the leader of the free world, also transmitting anti-communist messages. Although contents interpreted as anti-Soviet were occasionally censored by the Finnish authorities, the Americans were able to distribute political messages regarded as sensitive in Finland often more efficiently through films than through other media.

Keywords: United States, Finland, films, Cold War, political propaganda, cultural diplomacy

Maija Koskinen

Kylmää sotaa kotitalousrintamalla: Suomalais-Amerikkalaisen Yhdistyksen ja Yhdysvaltojen tiedotustoimiston Amerikkalainen koti -näyttely 1953

Cold War on the home front: 'The American Home' exhibition 1953 by the Finnish-American Society and the United States Information Agency

Kulutuskulttuuria ja taideteollisuutta esitelleet kiertonäyttelyt olivat osa Yhdysvaltojen 1950-luvun kylmän sodan kulttuuridiplomatiaa. Ne olivat propaganda-välineitä kommunismin vastaisessa taistelussa, joilla myytiin eurooppalaisille amerikkalaista elintasoja ja elämäntapaa sekä ne tuottanut yhteiskuntajärjestystä. Tällainen oli myös Helsingissä vuonna 1953 järjestetty "Amerikkalainen koti" -näyttely. Tarkastelen tässä artikkelissa näyttelyä Suomalais-Amerikkalaisen Yhdistyksen toimijuutena maiden välisten suhteiden rakentamisessa ja amerikkalaisen kulttuurin esittelemisessä sekä Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaan ja Suomen-poliittikkaan sidottuna kulttuuritoimintana, joka tähtäsi Suomen länsiyhteyksien vahvistamiseen ja Neuvostoliiton vaikutusvallan patoamiseen. Lähteenä olen käyttänyt näyttelyyn liittyvää lehtikirjoittelua, yhdistyksen arkistoaineistoa ja Yhdysvaltojen Helsingin-lähetystön raportteja Yhdysvaltojen ulkoministeriölle. Osoitan näyttelyn olleen vaikuttava poliittinen ja yhteiskunnallinen propagandaväline kylmän sodan otollisissa olosuhteissa. Sen esittelemää amerikkalaista elämäntapaa ja kulutustuotteita pidettiin

tavoittelemisen arvoisina; vain laitavasemmisto torjui ne. Näyttely edisti suomalaisen arjen modernisoitumista ja "amerikkalaistumista", ja kotityön korostamisen kautta se tarttui naisten asemaan. Näyttely innosti myös suomalaista taide- ja kodinkoneteollisuutta. Yhdysvaltalaiset katsoivat näyttelyn muuttaneen suomalaisten mielikuvia Yhdysvalloista ja sen kulttuurista ja tasoittaneen asemaansa suhteessa Neuvostoliiton vastaavaan kulttuuriseen näkyvyyteen Suomessa. Tie suomalaisten "sydämiin ja mieliin" kävi 1950-luvulla modernin kodin ja kulutustuotteiden kautta.

Asiasanat: Kylmä sota, kulttuuridiplomatia, Suomalais-Amerikkalainen Yhdistys, näyttelyt, taideteollisuus, kulutuskulttuuri

In the 1950s circulating exhibitions presenting consumer culture and design were part of the United States' cultural diplomacy. The exhibitions were propaganda tools devised to promote the American way of life and standards of living—and the social system producing them—to Europeans in the battle against communism. One such example was 'The American Home' exhibition organized in Helsinki in 1953. The two-part exhibition consisted of a presentation of American design produced by the US Information Agency, and the other, organized independently by the Finnish-American Society, showcased American consumer culture and household goods. In the article I examine the exhibition from the perspectives of both the Finns and the Americans. I explore it through the agency of the Society as a builder of interstate relations and promoter of American culture in Finland, and through cultural activities of the US, bound by its policy in Finland, aiming at reinforcing Finland's western connections and curbing Soviet influence. As sources I have used newspaper articles, archive material of the Society and the field reports from the US legation in Helsinki to the Department of State. I demonstrate that the exhibition was an effective political and social propaganda tool under opportune circumstances in the Cold War. The American way of life and consumer goods produced by it were considered tempting: only the far left rejected them. The exhibition fostered the modernization and "Americanization" of Finnish everyday life. Through an emphasis on household work it addressed woman's status in society. It inspired Finnish design and the domestic appliance industry alike. The Americans thought that the exhibition changed the vision Finns had of the US and its culture and reduced the lead of the Soviet Union as promoter of Soviet culture in Finland. The way to the "hearts and minds" of the Finns in the 1950s was through the modern home and consumer products.

Keywords: Cold War, cultural diplomacy, Finnish-American Society, exhibitions, design, consumer culture

Rony Ojajärvi ja Ilkka Huhta

Uskonto Suomen rauhanpuolustajien julkaisuissa 1949–1970

Religion in the Publications of Finnish Peace Committee 1949–1970

Selvitämme artikkelissa, miten Neuvostoliiton pehmeä vallankäyttö vaikutti uskonnon näkymiseen Suomen rauhanpuolustajien julkaisuissa aikavälillä 1950–1970. Analyysimenetelmänä käytämme kvalitatiivista verkostanalyysia, jonka avulla olemme havainneet Rauhanpuolustajien lehtien uskontosisältöön vaikuttaneet kansalliset ja kansainväliset verkostot. Rauhanpuolustajat halusivat näyttäytyä Maailman rauhanneuvoston tavoin laaja-alaisena, minkä vuoksi sen toimintaan osallistettiin kristittyjä luterilaisen kirkon johtoa myöten. Sen vuoksi Rauhanpuolustajien julkaisuissa uskonto oli näkyvällä paikalla. Julkaisuihin kirjoittivat erityisesti aikaisempien suomalaisten rauhanliikkeiden ja settlementiliikkeen kristillissosialistisia toimijoita. He suhtautuivat myönteisesti kristittyjen ja kommunistien yhteistyöhön. Kristillissosialistisiin toimijoihin kohdistettiin Neuvostoliitto johtoisen rauhanliikkeen avulla moninaista uskonnollista kulttuuridiplomatiaa, joka vaikutti heidän tapaansa suhtautua Neuvostoliittoon. Erityisesti Prahan kevät 1968 osoitti Neuvostoliiton uskonnollisen kulttuuridiplomatian tehonneen Rauhanpuolustajissa toimineisiin kristittyihin.

Asiasanat: Maailman rauhanneuvosto, Suomen rauhanliitto, Suomen rauhanpuolustajat, Kristillinen sosialismi, Kulttuuridiplomatia, Uskonnollinen kylmä sota

This article examines how the Soviet Union's soft power influenced religion's visibility in the publications of the Finnish Peace Committee in 1950–1970. The analysis is conducted using a qualitative network analysis to identify national and international networks that influenced the religious content of the publications. The Finnish Peace Committee aimed to look heterogenic similarly to the World Peace Council. Therefore, Christians, including bishops of the Finnish Lutheran Church, were engaged in the committee's activities. Religion was thus prominent in the Finnish Peace Committee. Christian socialists who had worked either in the earlier Finnish Peace Movements or the Settlement movement wrote religiously in the publications. Christian socialists supported the co-operation between Christians and communists in the Finnish Peace Committee. Nevertheless, they were also subjected to a variety of cultural diplomacy by the Soviet-led peace movement. This influenced their attitudes towards the Soviet Union. The Prague Spring in 1968 particularly showed that Soviet religious-cultural diplomacy was successful among the Christians active in the Finnish Peace Committee.

Keywords: Christian Socialism, Finnish Peace Union,

Finnish Peace Committee, Cultural Diplomacy, Religious Cold War, World Peace Council

Hanna Korsberg

Kansallisteatteri ja kaksi Berliiniä

The National Theatre and two Berlins

Käsittelen artikkelissani teatteria osana kylmän sodan kulttuuridiplomatiaa ja Suomen Kansallisteatterin suhdetta jaettuun Berliiniin. Tutkin itäberliiniläisen Berliner Ensemblen Suomen-vierailua syyskuussa 1959 ja Kansallisteatterin vierailua Länsi-Berliiniin lokakuussa 1961, jolloin teatteri esiintyi Berliinin juhla viikkojen (Berliner Festwoche) ohjelmassa. Berliner Ensemble esitti helsinkiläisyleisölle Mutter Couragen ja Leben des Galilein, joista ensin mainitun pääroolissa nähtiin Helene Weigel. Kansallisteatteri vei juhla viikoille Eino Kaliman ohjauksen Anton Tšehovin näytelmästä Lokki. Lokin kaksi esitystä Hebbel-teatterissa olivat Kansallisteatterin suurimpia kansainvälisiä menestyksiä. Tarkastelen vierailuja erityisesti suhteessa Seppo Hentilän tulkintaan, jonka mukaan kylmän sodan aikaisista kansainvälisistä kiistakysymyksistä juuri Saksan-kysymys vaikutti eniten Suomen asemaan kahden rintaman välissä. Ainoana Euroopan maana Suomi ei voinut normalisoida suhteitaan kumpaankaan Saksaan. Hentilän mukaan Helsinki oli 1950-luvun alusta alkaen ainoa pääkaupunki, jossa Saksat kilpailivat suomalaisten suosioista. Tämä näkyi myös teatteritaiteen vierailuissa, sillä ne olivat sekä Suomen että Suomeen kohdistunutta kulttuuridiplomatiaa. **Asiasanat:** teatteri, kylmä sota, kulttuuridiplomatia, Kansallisteatteri, Berliner Ensemble

In this article, I discuss theatre and Cold War cultural diplomacy, specifically the relationship of the Finnish National Theatre to a divided Berlin, the visit of the East German Berliner Ensemble to Helsinki in September 1959 and the visit of the Finnish National Theatre to West Berlin in October 1961. The Berliner Ensemble performed Bertolt Brecht's Mutter Courage and Leben des Galilei at the Finnish National Theatre for a Helsinki audience. Two years later, the Finnish National Theatre visited the Hebbel Theatre in West Berlin for the Berliner Festwoche (Berlin Festival Week), with a production of Anton Chekhov's play The Seagull, directed by Eino Kalima

I examine these visits and their reception as part of the cultural diplomacy conducted by and towards Finland. In particular, I will discuss the visits in relation to Seppo Hentilä's interpretation that of all the international disputes during the Cold War it was the German question that had the greatest impact on Finland's position between the two fronts. As the only European

country, Finland could not normalise its relations with either of the two Germanies. According to Hentilä, Helsinki was the only capital city from the early 1950s onwards where the two Germanies began to compete for popularity among Finns.

Keywords: theatre, Cold War, cultural diplomacy, Finnish National Theatre, Berliner Ensemble

Louis Clerc ja Simo Mikkonen

Halpaa ja tehokasta: Kansainvälistymistä opetusministeriön hoitamilla stipendiohjelmillä sodanjälkeisinä vuosikymmeninä

To the Culture Markets of an Industrial Colossus: Cultural Agreement, Exchange Consultations and Finland's Cultural Diplomacy in Japan, 1977–2000

Toista maailmasotaa seuranneiden vuosikymmenten aikana ihmisten liikkuvuus lisääntyi merkittävästi kietoutuen yhteen laajentuvan korkeakoulutuksen kanssa. Käsitlemme tässä artikkelissa kansainvälisiä stipendiohjelmiä ja opetusministeriön roolia Suomen sodan jälkeisessä kansainvälistymisessä. Tarkemmin sanottuna tarkastelemme suomalaisen opiskelijavaihdon kehittymistä kylmän sodan kehikossa, erityisesti opetusministeriön ja ulkoministeriön näkökulmasta. Osoitamme, miten opetusministeriö nousi keskeiseksi toimijaksi tällä kulttuuridiplomatian alueella, joka Suomessa oli perinteisesti kuulunut ulkoministeriön alaisuuteen. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät kaupalliset ja järjestöjen ylläpitämät stipendiohjelmat. Artikkelin perustuu erityisesti opetusministeriön arkistosta ja kansallisarkistosta, sekä muutamista muista arkistoista kerätylle aineistolle usean vuosikymmenen ajalta. Mukana on kirjeaineistoa, muistioita, sekä kokouspöytäkirjoja. Tavoitteena on luoda kuva vuosikymmenistä, jolloin koulutusvaihdot toden teolla käynnistyivät ja laajenivat, käytännössä 1940-luvun jälkipuoliskolta aina ETYK:iin, jonka myötä vaihtotoiminta laajeni voimakkaasti ja selkeästi vakiintui opetusministeriön vastuualueeksi.

Asiasanat: opiskelijavaihto, korkeakoulu, opetusministeriö, kylmä sota, yliopistot

The role of culture in fostering Finland's foreign relations in East Asia is poorly known from the late Cold War to post-Cold War period. This article fills the gap by examining Finland's Cultural Agreement with Japan – negotiated since 1977 and put into force in 1980 – and the ensuing exchange consultations until the year 2000, to provide an example of Finland's bilateral cultural agreements in Asia. Why did the neutral Finland, while tied to the Soviet sphere of influence but aiming to deeper cooperation with the integrating Western

Europe, wish to conclude a cultural agreement with the distant economic giant and an ally of the United States, Japan? What kind of a mechanism of influence did the agreement offer to the Finnish authorities, and what opportunities of interaction did it open to people's everyday lives? The article answers the questions by studying archives of the Ministry for Foreign Affairs, and the Ministry for Education of Finland using the method of historical source criticism and literature-backed contextualization. To analyze the case in the broader frame of Finnish cultural diplomacy, the concepts of soft power and cultural statecraft are used and the idea of the 'West' as Finland's target reference group is reconsidered. The article takes the Eurocentric study of Finland's western relations in a new geographical direction and argues that the effort to strengthen Finland's cultural exchange with Japan was part of Finland's overall foreign and trade political objective of westward integration – within the limits the dissipating policy of neutrality allowed for – and that the U.S. and West-Europe were not the only tracks for Finland to westernize.

Keywords: cultural diplomacy, cultural agreement, exchange consultations, Finland, Japan

Laura Ipatti

Teollisuuskolossin kulttuurimarkkinoille:
Kulttuurisopimus, vaihtokonsultaatiot ja
Suomen kulttuuridiplomatia Japanissa
1977–2000

Cheap and effective: The Ministry of Education scholarship programmes as a part of Finland's cultural relations overseas in post-war decades

Kulttuurin roolia Suomen ulkosuhteissa Itä-Aasiassa kylmän sodan lopussa ja EU-ajan alussa tunnetaan heikosti huolimatta alueen merkityksen kasvusta Suomelle. Artikkelissani vastaan tähän puutteeseen tarkastelemalla Suomen ja Japanin välistä kulttuurisopimusta – jota neuvoteltiin vuodesta 1977 lähtien ja joka astui voimaan 1980 – ja sitä toimeenpanneita vaihtokonsultaatioita vuoteen 2000 asti. Ne toimivat esimerkiksi Suomen kahdenvälisistä kulttuurisopimuksista Aasiassa. Kysyn, miksi puolueettomuuspolitiikkaa noudattanut, Neuvostoliiton vaikutuspiiriin sidottu mutta tiiviimpään yhteistyöhön yhdyntävän Länsi-Euroopan kanssa pyrkinyt Suomi tavoitteli vaihtosopimusta kaukaiseen talousjättiläiseen ja Yhdysvaltojen liittolaiseen Japaniin. Millaisen vaikutusmekanismin sopimus tarjosi

viranomaisille ja millaisia vuorovaikutusmahdollisuuksia se avasi kansalaisten arkeen? Vastaan kysymyksiin tarkastelemalla Suomen ulko- ja opetusministeriöiden arkistoaineistoa historiantutkimuksellisen lähdekritiikin ja kirjallisuuteen perustuvan kontekstoinnin keinoin. Pehmeän vallan ja kulttuurisen valtiotaidon käsitteiden avulla asetetaan tapauksen Suomen kulttuuridiplomatian laajempaan kehykseen ja avarran tulkintaa "länneestä" Suomen tavoiteviiteryhmänä. Vien Suomen länsisuhteen Eurooppa-keskistä tarkastelua uuteen ilmansuuntaan ja esitän, että kulttuurivaihdon vahvistaminen Japaniin oli osa Suomen ulko- ja kauppapolitiista perustavoitetta, länsi-integraatiota väistyvän puolueettomuuspolitiikan sallimissa rajoissa, eivätkä Yhdysvallat ja Länsi-Eurooppa olleet Suomelle ainoa väylä länsimaistua.

Avainsanat: Kulttuuridiplomatia, kulttuurisopimus, vaihtokonsultaatiot, Suomi, Japani

The article deals with international scholarship programmes and the role of the Ministry of Education in the post-war internationalization of Finland. In the decades following World War II, the mobility of people increased significantly, intertwining with expanding higher education. In this article, we examine the development of Finnish student exchange programmes in the framework of the Cold War, especially from the perspective of the Ministry of Education and the Ministry for Foreign Affairs.

Very little research has been done on Finland's role and position in growing international mobility and especially in international scholarship programmes. In Finland, in the late 1950s the Ministry of Education became a key player in the organization of these international exchanges – although it was never the only one. We look at how the Ministry of Education conceived and developed its role in this area of cultural diplomacy, which in Finland had traditionally been under the Ministry for Foreign Affairs. Commercial and organizational scholarship programmes are excluded from the review. The article is based on material collected from the archives of the Ministry of Education and the National Archives, as well as a few other archives over several decades. Letter material, memos, and meeting minutes are included. The aim is to create a picture of the decades when educational exchanges started and expanded, practically from the second half of the 1940s to the 1975 CSCE conference, from which point onwards the exchanges expanded strongly and became the responsibility of the Ministry of Education.

Keywords: international exchange programmes, university, Ministry of Education, Cold War